

A photograph of a train at a station. The train is a modern electric locomotive, possibly a Shinkansen, with a white and grey color scheme. It is stopped at a platform. Several people are visible on the platform, some standing and some walking. The background shows trees and a clear sky. The overall tone is somewhat somber, consistent with the title 'DE AFLOOP' (The End).

JAN BECKERS, NONA LUMALESSIL
EN JUNUS RIRIMASSE

DE AFLOOP

HET DRAMA BIJ
DE PUNT

De afloop

Opgedragen aan

Junus Ririmasse † (*RMS-activist en strijder*)

Ruud ten Hope (*BBE-aanvalscommandant*)

De afloop

Het drama bij De Punt

JAN BECKERS, NONA LUMAESSIL, JUNUS RIRIMASSE

Hilversum

Verloren

2023

Afbeeldingen op het omslag: voorzijde, foto: Emile Groen, Collectie van NIMH;
achterzijde, tekening: Rijkspolitie 17 juni 1977.

© 2023 De auteurs
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25
1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 9789087049898

Eindredactie: Pieter Cramer, Tolkamer
Omslagontwerp en opmaak: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum
Druk: Wilco, Amersfoort

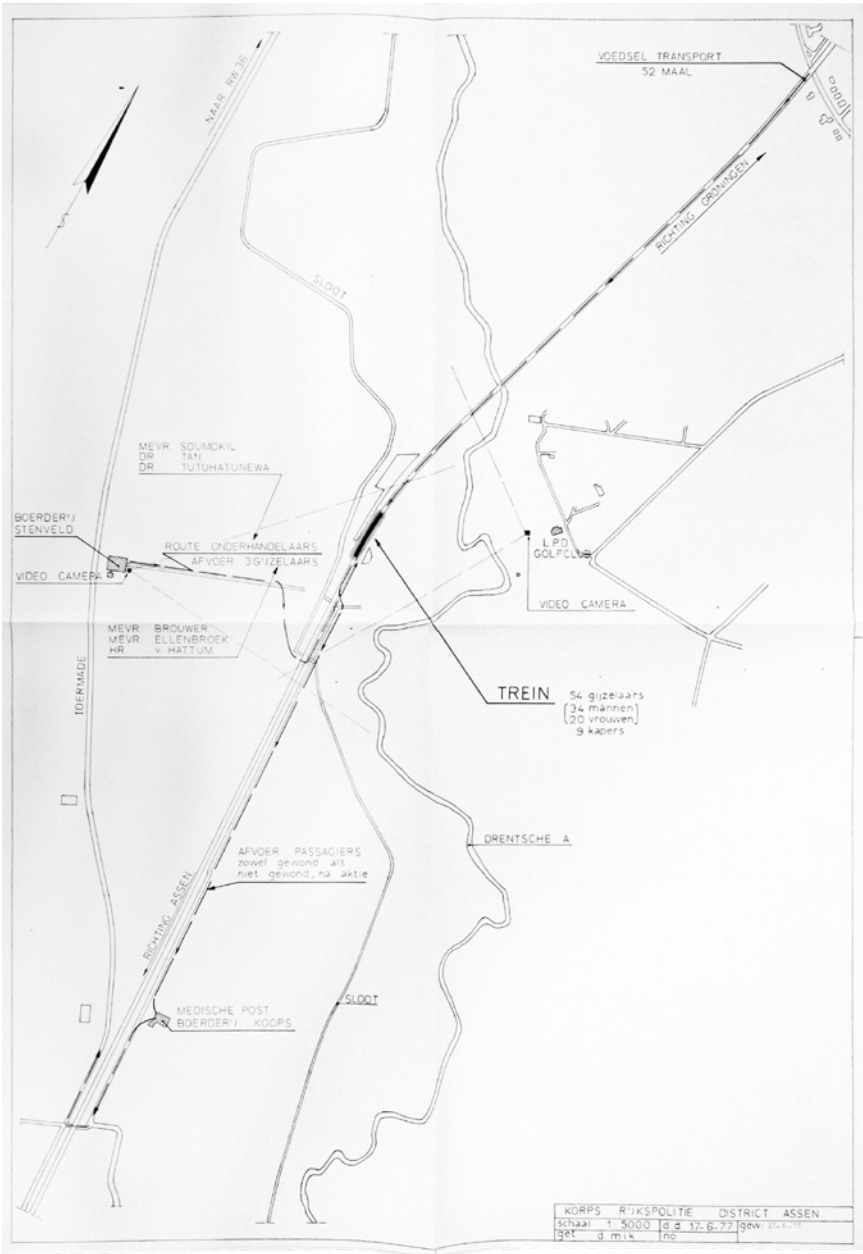
No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

De personages	9
Voorwoord	11
Inleiding	13
I Beëindiging	
Ga maar rustig slapen, want morgen wordt het een drukke dag <i>Junus Ririmasse</i>	19
Die leefde nog <i>Mariniers BBE-aanvalsploegen</i>	21
Die jongens hebben ons nooit met de dood bedreigd <i>Hermien Smits</i>	23
Het waren geen onaardige jongens <i>Saskia Sein</i>	26
Maar op dat moment kon ik niet schieten ... ik kon de moed niet opbrengen <i>Rudi Lumalessil</i>	31
Als ik wel een wapen had gehad, weet ik niet of ik me verzet zou hebben <i>Andreas Luhulima</i>	34
We zagen één grote vuurzee langs de ramen gaan <i>Janneke Wiegers</i>	35
‘Door de kapers te betreuren zou uw omgeving u als overgeïdentificeerd kunnen beschouwen’ <i>George Flapper</i>	38
11 juni is voor mij ieder jaar 4 en 5 mei tegelijk <i>Hendrien Maat</i>	41
De afscheidsbrief <i>Hansina Uktolseja</i>	42
Een stil dood meisje <i>Anna van der Starre-Verploegh Chasse</i>	43

En toen begon de narigheid	47
<i>Herman Maat, Dien Maat-van de Bent, Hendrien Maat</i>	
Ze schieten op de trein!	52
<i>Frans Tutuhatumewa</i>	
Die jongens mogen niet weg	53
<i>Johan Manusama en Dries van Agt</i>	
Als we sterven zijn we blij te mogen sterven voor de RMS-strijd	56
<i>Josina (Njonja) Taniwel-Soumokit</i>	
Rekken, rekken, rekken	60
<i>Dick de Jong</i>	
Waarnemingen op de avond voor de aanval	62
<i>W.F.K.J.F. Frackers, H.G.B. van den Breemen en G.J.J. de Wit</i>	
U kunt dit niet langer laten gaan	64
<i>Dries van Agt</i>	
Dit achtervolgt me mijn hele leven	65
<i>Kees Kommer</i>	
Het was een georganiseerde club	66
<i>Victor Jansma</i>	
Wat ik in die trein gedaan heb is toch al verjaard	67
<i>Bertus Peeks</i>	
Wat is er gebeurd?	68
<i>Dr. J.D. Elema</i>	
In zo'n situatie gebeuren zulke dingen gewoon	70
<i>Hitje Scholten</i>	
En toen barstte de hele zaak los	71
<i>Jan Smit</i>	
II Verbinding	
Manusama en Metiary stelden zich te slap op	73
<i>Junus Ririmasse</i>	
Ze sliep met zijn ongewassen sloop onder haar eigen kussen	75
<i>Nona Lumalessil</i>	
Jij nam het op voor de Molukkers toen je uit de trein kwam	79
<i>Herman Maat, Dien Maat-van de Bent, Hendrien Maat</i>	
Ik zou Junus best nog eens willen spreken	82
<i>Saskia Sein</i>	
Je moet kunnen vergeven, anders kom je niet verder	84
<i>Hermien Smits</i>	
Angst heeft wel mijn leven gestempeld	86
<i>Janneke Wiegers</i>	
Alle beslissingen zijn door de vijf ministers genomen, niet door mij alleen	88
<i>Dries van Agt</i>	

Voor mij zijn de actievoerders vrijheidsstrijders <i>Umar Santi</i>	90
Ze waren natuurlijk bang voor onrust in de Molukse gemeenschap <i>Frans Tutuhatunewa</i>	92
Het meisje mocht onder geen beding levend de trein uit <i>Edward Koenen</i>	94
Die treinkaping had nooit zo beëindigd mogen worden <i>Otto van Wiggen</i>	96
Voor Junus <i>Hendrien Maat</i>	99
III Air Mata Kebenaran <i>Hernieuwde en uitgebreide versie AMK-rapport</i>	101
IV De drie-eenheid die AMK werd <i>Jan Beckers</i>	161
V De parlementaire behandeling van de beëindiging van de treinkaping <i>Harry van Bommel</i>	181
VI Het proces	187
Verantwoording	207
Bronnen	208
Aanhangsel	
Lijst belangrijkste mediareacties en vervolgacties	211
Door Molukse jongeren uitgevoerde, al dan niet gewapende politieke acties	212

Plattegrond Rijkspolitie 17 juni 1977.

De personages

- Junus Ririmasse (*gijzelnemer*)
Matheus (Thijs) Tuny (*gijzelnemer*)
Ronnie Lumalessil (*gijzelnemer*)
Andreas Luhulima (*gijzelnemer*)
Bertus Peeks (*commandant BBE-aanvals ploeg*)
Hans de Waal Malefijt (*commandant BBE-aanvals ploeg*)
Ruud Kloppenburg (*overall commandant BBE-aanvals ploegen*)
Hermien Smits (*gegijzelde*)
Rien van Baarsel (*gegijzelde*)
Rudi Lumalessil (*gijzelnemer*)
Max Papilaya (*gijzelnemer*)
Saskia Sein (*gegijzelde*)
Hansina Uktolseja (*gijzelnemster*)
Marijke Drost (*gegijzelde*)
Rosemarie Oostveen (*gegijzelde*)
Ansje Monsjou (*gegijzelde*)
George (Tjo) Matulesy (*gijzelnemer*)
Domingus (Mingus) Rumamory (*gijzelnemer*)
Janneke Wiegers (*gegijzelde*)
Kees Huybrechts (*gegijzelde*)
George Flapper (*gegijzelde*)
Hendrien Maat (*gegijzelde*)
Anna van der Starre-Verploegh Chasse (*Rode Kruis-verpleegster*)
Herman Maat (*vader gegijzelde*)
Dien Maat-van de Bent (*moeder gegijzelde*)
Frans Tutuhatonewa (*Molukse bemiddelaar*)
Johan Manusama (*president RMS*)
Dries van Agt (*minister van Justitie*)
P.W. Lokollo (*vicepresident RMS*)
Dominee Semuel Metiary (*bemiddelaar*)
Josina (Njonja) Taniwel-Soumokil (*bemiddelaarster*)
Dick de Jong (*leider plaatselijk delict*)
W.F.K.J.F. Frackers (*officier der Rijks-politie 1ste klas*)
H.G.B. van den Breemen (*majoor der mariniers*)
G.J.J. de Wit (*kapitein der Koninklijke Marechaussee*)
Kees Kommer (*plaatsvervangend commandant precisieschutters*)
Victor Jansma (*pseudoniem, BBE-commandant*)
Dr. J.D. Elema (*patholoog UMC Groningen*)
Hitje Scholten (*rechercheur Rijkspolitie*)
Jan Smit (*rechercheur Rijkspolitie*)
C. van Brakel (*wapendeskundige Gerechtelijk Laboratorium*)
Umar Santi (*ex-minister van Buitenlandse Zaken RMS*)
Edward Koenen (*agent Korps Rijks-politie*)
Otto van Wiggen (*generaal Koninklijke Landmacht*)
Frank van de Goot (*patholoog-anatoom*)
Liesbeth Zegveld (*advocaat*)
Gert Jan Knoops (*advocaat*)
Jos Rijser (*advocaat*)
Oscar Waes (*traumachirurg*)
Harry van Bommel (*politicus*)

Voorwoord

Wie had ooit kunnen denken dat de executie van de Molukse president op 12 april 1966 op een klein eilandje voor de kust van Java elf jaar later zou leiden tot de gewelddadige dood van acht jonge mensen in een klein Drents dorpje, 11.365 kilometer verderop? Zes van de acht, die in 1966 nog kinderen, pubers, waren en allen dicht bij elkaar woonden, hadden op dat moment geen enkel vermoeden dat hen dat zou overkomen.

Om half drie in de middag op 13 juni 1977 reden de eerste lijkwagens het dorpje Bovensmilde en een buitenwijk van Assen binnen om de zes bij hun ouderlijk huis af te leveren. De vlaggen hingen uit. Zoals bij ieder verlies van een geliefde waren de ouders, broers, zussen en families ontroostbaar.

De kisten werden de ouderlijke huizen binnengedragen. Niemand had de doden mogen zien of verzorgen. Slechts door venstertjes van dik glas in het deksel waren de gehavende gezichten te zien. 'In naam der Koningin' stond in het zegel gestanst dat, aan het uiteinde van het metalen lint dat de kisten omsloot, moest voorkomen dat ze geopend werden.

Degenen die voor de gewelddadige dood van de zes verantwoordelijk waren, hadden iets te verbergen. Opdat de waarheid omtrent hun sterven niet aan het rechtmatige licht zou komen, mocht het zegel niet verbroken worden.

Wie dit boek opent, 46 jaar later, verbreekt het zegel van 13 juni 1977 en leest en ziet wat tot 2053 geheim had moeten blijven.

Inleiding

‘Op mijn vijftiende ontdekte ik meer en meer dat ik een eigen land had.’

De zonsopkomst is die ochtend rond half zes, maar door een lichte bewolking zal de zon die dag niet echt doorbreken.

In het Drentse dorpje Bovensmilde en een buitenwijk van Assen maken dertien jongeren zich op voor een gebeurtenis die niet alleen hun leven ingrijpend zou veranderen, maar ook dat van honderden anderen.

Na een onrustige nacht met slechts een paar uur, of voor sommigen helemaal geen, slaap pakken ze hun tassen in. De een met brood, studieboeken, oude kranten en rollen tape. De ander met een, nog in de haast twee dagen ervoor, bij de v&d in Assen gekocht ijzerzaagje, plus een bijbel, touw en kleding. En weer een ander met fietssloten die hij ook pas recentelijk bij de, naast de schoenenzaak van Boersma gelegen, ijzerhandel Fokkema heeft gekocht. Allemaal beseffen ze dat ze niet snel meer thuis zullen komen, misschien wel nooit meer.

Voordat ze rond een uur of zeven, half acht de deur uitgaan laten enkelen een briefje achter voor hun ouders en controleren ze hun vuurwapens die ze op één na allemaal bij zich hebben. Revolvers, pistolen, een uzi en een oude stengun gaan de tassen in of verbergen ze onder hun kleding op het lichaam.

In tegenstelling tot andere dagen gaan ze vandaag niet naar hun werk als timmerman, tandartsassistente, lasser, beleidsmedewerker in het Provinciehuis te Assen of leerling op scholen als een mts en een kunstacademie.

Een paar uur later heeft de groep zich gesplitst. Op twee locaties, zo’n zestien kilometer van elkaar verwijderd, hebben beide groepen in totaal 163 mensen gegijzeld. Dit nieuws dringt pas in de loop van de dag tot de Nederlandse huiskamers door. In deze periode is de belangstelling van veel mensen en de media vooral gericht op de vervroegde Tweede Kamerverkiezingen, die twee dagen later zullen plaatsvinden.

Vrijwel alle dertien jongeren, van wie de meesten lid zijn van de Christelijke Molukse Jongeren Vereniging, hebben voor hun eigen wapen gezorgd.

De uzi werd bij een Limburgse Surinamer aangeschaft en een van de anderen kocht voor tweehonderd gulden een pistool van een Italiaan in het Amsterdamse Fat City Café. Hij wist daarbij vijftig gulden van de vraagprijs af te dingen simpelweg omdat hij niet meer geld bij zich had. Weer een ander ontmoette in het café van Jan Dekker in Assen een Nederlander, met wie hij een dealsloot voor een Landman vuurbuks, die een week later werd geleverd.

Het idee voor de twee acties was vrij spontaan ontstaan en de initiatiefnemers spraken vrienden en kennissen op straat en in cafés aan om te vragen of ze mee wilden doen. Op vier na reageerden allen instemmend. In de maand erna kwamen ze om de acties vorm te geven een aantal keren bijeen in de bovenzaal van Bar Outcast in Assen, in Café Schut en Café Parkzicht in Assen en in de flat van een gezamenlijke vriendin. Ook spraken ze een paar maal 's avonds af in een patatzaak in Smilde, waarna de deelnemers werden opgehaald en met een geleend busje diep de staatsbossen inreden om bij natuurbad Elpe Schoon in de beslotenheid van het donkere busje de plannen verder uit te werken.

De zaterdag voor de actie kwamen ze samen in een schuurtje achter het huis van een sympathisant in Bovensmilde. Ze wisselden wapens uit en toen ze om middernacht uit elkaar gingen, spraken ze af dat ze elkaar de zondag erop nog eenmaal in datzelfde schuurtje zouden treffen voor de laatste instructies.

Wat de dertien jongeren met elkaar verbindt, is dat ze allen van Zuid-Molukse afkomst zijn en zijn opgegroeid in het kamp Schattenberg in Westerbork. In dit barakkenkamp werden in de Tweede Wereldoorlog mensen van joodse- en zigeunerafkomst bijeengebracht voordat ze naar vernietigingskampen in Duitsland en Polen werden getransporteerd. Wat ze eveneens met elkaar verbindt, is dat hun vaders in een generatielange traditie zeer gewaardeerde militairen waren die in Indonesië en in loondienst van de Nederlands Indonesische regering aan de zijde van Nederland hadden gevochten.

Maar wat hen het meest met elkaar verbindt en wat de diepste kern van hun motivatie is om op die bewolkte maandag 163 mensen in gijzeling te nemen, is de contractbreuk en de manier waarop de Nederlandse Staat hun vaders begin jaren vijftig had verraden. In het militair contract van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger was ondubbelzinnig de toezegging 'demobilisatie naar plaats van keuze' opgenomen voor het geval hun dienstverband vroegtijdig beëindigd zou worden.¹

1 Veterantijdschrift *Checkpoint*, januari/februari 2003.

In juli 1950 werd dat contract in verband met de onafhankelijkheid van Indonesië inderdaad beëindigd en gaven hun vaders met betrekking tot de demobilisatie aan dat ze naar huis wilden, naar de Molukken, waar drie maanden eerder op 25 april de onafhankelijkheid van de Republiek Maluku Selatan was uitgeroepen. Dat werd in januari 1951 ook aan hen toegezegd, het was immers bij Koninklijk Besluit uit 1835 vastgelegd. Maar onder druk van het inmiddels onafhankelijke Indonesië besloot de Nederlandse regering nog geen maand later op 12 februari om de vierduizend militairen en hun gezinnen middels een dienstbevel tijdelijk naar Nederland over te brengen.² Ze wilden daarmee voorkomen dat de goed getrainde en ervaren Molukse militairen de recent gevormde Molukse strijdmachten op Ceram en Ambon, die onder leiding van president Soumokil verbeterden tegen het aanvallende Indonesische leger vochten, zouden versterken.

Dit was het eerste bedrog van de Nederlandse staat jegens haar trouwe militairen en het tweede volgde spoedig. Hoewel al voor vertrek naar Nederland was besloten hen bij aankomst uit militaire dienst te ontslaan, hield men dat geheim tot na hun aankomst op Nederlandse bodem om te voorkomen dat de Molukse militairen zich tegen de overbrenging naar Nederland zouden verzetten. Hierop volgde voor de Molukse gezinnen een langdurige en onzekere periode, waarin een intens verlangen naar huis en het verdriet om een bestaan daar zo ver vandaan, het leven beheersten. De dertien jongeren groeiden op in deze gezinnen en voor hen was dit een dagelijkse realiteit. 'Op mijn vijftiende besepte ik meer en meer dat ik een eigen land had,' zou Rudi Lumalessil tijdens een van zijn verhoren verklaren.³

Op maandagochtend 23 mei reizen twee leden van de groep van Assen naar Bovensmilde en voegen zich bij twee aldaar woonachtige groepsleden om gezamenlijk het afgesproken tijdstip van rond negen uur af te wachten.

Vanuit Bovensmilde vertrekken de overige leden van de groep naar het station van Assen, zoals afgesproken ieder op eigen gelegenheid. Sommigen komen elkaar tegen in de bus. Op het station kopen ze kaartjes met bestemming Groningen, retourtjes, maar ook een paar enkele reizen. Terwijl de groep, waarvan de jongste zeventien jaar is, ver-

2 Bevel van kolonel A. van Santen, Jakarta, 24-2-1951, commandant Nederlandse rayons in Indonesië. NO: AC-388, Veteranen Tijdschrift *Checkpoint*, januari/februari 2003.

3 Proces-verbaal van verhoor van Rudi Lumalessil, 15 juni 1977 (inlegvel B32).

DE AFLOOP

HET DRAMA BIJ DE PUNT

VIDEO CAMERA

TREIN

54 gijzelaars
(34 mannen)
(20 vrouwen)
9 kapers

SLOOT

Op 11 juni 1977 voltrok zich de enige grootscheepse militaire aanval op Nederlands grondgebied sinds de Tweede Wereldoorlog. Om zes minuten voor vijf in de vroege ochtend openden 29 precisieschutters het vuur op een door negen Molukse jongeren gekaapte trein bij het Drentse dorpje De Punt. In acht minuten werden 15.000 kogels op eigen burgers afgevuurd. Vervolgens gingen mariniers de trein binnen en ontzetten in een paar minuten 51 gegijzelde passagiers.

Dit boek geeft na bijna een halve eeuw voor het eerst een nauwkeurige reconstructie van wat er zich in die twaalf minuten rond maar vooral in de trein afspeelde en toont aan dat een aantal van de mariniers vijf van de negen Molukse actievoerders executeerden.

De auteurs wisten als eersten documenten te bemachtigen die tot 2053 als staatsgeheim geclassificeerd waren. *De afloop* complementeert hiermee niet alleen de talloze publicaties die sinds 1977 verschenen en nooit een exact beeld wisten te schetsen, maar biedt ook geheel nieuwe inzichten. In hechte samenwerking met forensisch patholoog Frank van de Goot komen de auteurs na uitvoerig onderzoek van de originele autopsierapporten tot een nauwkeurige analyse van de dodelijke schoten.

Daarnaast spraken de auteurs met tientallen direct betrokkenen: gegijzelden, militairen, bemiddelaars en de toenmalig verantwoordelijk minister. Dit levert een indrukwekkend en aangrijpend beeld op van het verloop van de kaping en de onderlinge verstandhouding die tussen de gijzelnemers en gegijzelden in die drie weken en ook daarna ontstond.

De auteurs

Jan Beckers

freelancejournalist, zet zich sinds begin jaren tachtig in voor het Zuid-Molukse volk.

Nona Lumaessil

dochter van een KNIL-militair, zus van in de trein overleden actievoerder Ronnie.

Junus Ririmasse

kunstenaar, actievoerder De Punt.

9 789087 049898